

20-ellb-

(Eripainos „Eläinsuojeluksesta“ 1917.)

Aseta pesimispönttöjä pikkulinnuille!

Kehoitus nuorisolle.

Palmén J A

Helsinki 1917,
Suomal. Kirjall. Seuran Kirjapainon Osakeyhtiö.

ASETA PESIMISPÖNTTÖJÄ PIKKULINNUILLE!

Kehoitus nuorisolle.

Kirjoittanut *J. A. Palmén.*

Ylläoleva on sanottu kaikille reippaille ja käteville kansakoululaisille maassamme.

Kaikkihan te olette nähneet pikkulintujen syövän hyönteisiä. Joka kesä näemme me pääskysten ahkerasti tuovan niitä poikasillensa, ja talvisin tiaisten uutterasti tarkastavan kaikkia kaarnanrakoja ja oksia, etsien koteja ja hyönteisten munia. Linnut ovat täten hyvin hyödyllisiä kasveille, joiden lehtiä hyönteistoukat muuten pääsisivät hävittämään.

Ne ovat hyödyksi meillekin, kun ne samaten pitävät huolta kasveista meidän vainioillamme, puutarhojemme marjapensaista ja omenapuista, sillä nämä kantavat enemmän hedelmää viihtyessään paremmin. Paitsi tätä apua on meillä iloa lintujen laulusta. Eivätkä ne tahdo palveluksestaan mitään muuta palkkaa kuin että saavat häiritsemättä kasvattaa poikasiansa; meidän tulee sentähden varoa ettei kissat eikä muut lintujen viholliset pääse niille pahaa tekemään.

Suojellakseen munia ja poikasiansa piilottavat linnut pesiänsä monella eri tavalla. Muutamat rakentavat pesänsä tiheisiin pensaisiin tahi puihin. Senvuoksi ei pitäisi niitä hävittää asuinrakennuksien eikä viljelysmaitten läheisyydestä, vaan päinvastoin istuttaa sinne, missä niitä ei ennestään ole.

Muutammat hyönteissyöjät pikkulinnut piilottavat pesänsä kivirouhkioiden, ryttöihin tahi puunjuurien alle. Moni asuu lahjojen puunkantojen tai -runkojen koloissa tai kuivettuneitten puitten irtaantuneen kaarnan alla. Tikat ovat niin taitavia että osaavat itse nokallaan kaivertaa sopivan suuren kolon puurunkoon, ja niiden hylkäämissä koloissa saavat muutkin linnut, esim. pienet pöllöt, hyviä asuinpaikkoja.

Vähemmin asiaa ajattelevien ihmisten mielestä ovat kannot ja kuivat tai sairaat puut sekä rumia että aivan hyödyttömiä ja hakataan nämä tavallisesti pois. Mutta täten saattavat he kaikki hyödylliset koloissa-asujat kodittomiksi. Kun nämä ovat kadonneet paikkakunnalta lisääntyvät tuhohyönteiset suunnattomasti, ja sitten vähenee viljelystemme tuotanto. Vahingosta pitäisi viisastua, varsinkin jos itse on sen aikaansaanut: meidän pitäisi siis tuntea velvollisuutemme olevan *hankkia karkoitetuille asuinpaikkoja ymmärtämättömydessä hävittämiemme sijaan.*

Tuleehan tosin luoksemme useita pikkulintuja itsensäkin ilman meidän apuamme. Niin, kotivarpuset, jotka useinkin aikaansaavat ikävyyksiä hauskoille laululinnuille, ovat niin rohkeita, että niitä täytyy oikein hätyyttellä. Pääskysset tulevat myöskin toimeen yksin; mutta ne hän ovat melkein kotiväkeen kuuluvia ja sentähden tulee meidän auttaa niitä siten, että naulaamme räystään alle puulistan niitten pesärakennuksen tueksi. Harmaa paarmalintu on tyytyväinen jos löytää halkopinossa suojapaikan tasaisella puunpinnalla tahi pesän perustaksi soveliaan laudanpätjän, ja västäräkki rakentaa pesän vaikka halkovajaan tai muuhun ulkokuoneeseen.

Mutta paljo vaikeampaa on hävitettyjä koloja asuntonaan käyttäneitten. Nämä lajit ovat sentähden kiitollisia jos hävittämiemme asemapaikkojen sijaan saavat *keinotekoisia koloja, pönttöjä*, kunkin eri koolle sopivia: pieniä tiaisille ja leppälinnuille, vähän suurempia kottaraisille ja vielä suurempia muille. Muutammat linnut ovat hyvin

vaateliaita ja kelpaa niille vain oikein hyvät pönttöt, kun taas toiset, esim. kottaraiset, tyytyvät melkeinpä millaisiin hyvänsä. Täytyy siis houkutella karkoitettut takaisin asettamalla niiden käytettäväksi erisuuruisia ja -lajisia pönttöjä.

Valmiita pesimispönttöjä on kyllä ostettavissa, sillä niitä valmistetaan tehtaissakin. Mutta eihän sillä tavoin saada pönttöjä kaikkialle Suomeen, ja tuleehan maaseudunkin tarjota kodittomille kololaisille korvausta niitten kantojen ja kuivien ja sairaitten puitten sijaan, jotka siistimisinnossa on hakattu ja poltettu. Päinvastoin pitäisi juuri maaseudulla valmistettaman pönttöjä oikein paljo ja myytäväksi. Jokaisen talon tulisi tehdä niitä ainakin omiksi tarpeiksi.

Tähän työhön ei kuitenkaan pitäisi vanhempien ihmisten käyttää aikaansa; onhan heillä niin paljo muuta tehtävää. Ovathan nuoremmat saaneet kansakoulussa oppia veistämään yksinkertaisia kapineita, ja kotona on kyllä neuvomaan kykeneviä. *Kodin nuorison* tulee ryhtyä työhön valmistukseen ja kodin ympärille ripustaakseen pönttöjä hyödyllisille pikkulinnuille.

Jo 50 vuotta sitte on nuorison lämmin ystävä Z. *Topelius* tästä huomauttanut. V. 1902 on Vanamo-seura julkaissut kirjan lintusuojeluksesta (v. Berlepsch—Mela), jossa on selvitys pöntöistä; ja kirjelmällä maalisk. 11 p:ltä 1905 on maamme kouluylivaltio kehoittanut edistämään tätä asiaa. Mutta yhä vieläkin on pönttöjä hyvin harvoilla paikkakunnilla.

Lienee sentähden tarpeellista uudestaan ottaa asia puheeksi. Tämän kirjoituksen tarkoitus on juuri kehoittaa maamme veistötaitoista koulunuorisoa tarttumaan työhön. Jokainen kätevä kansakouluoppilas kyyntee tekemään ja asettamaan muutamia pönttöjä joka vuosi. Tarvepuuta saa kotitalosta tai metsästä. Opettaja ja joku kotiväestä on kyllä halukas auttamaan ensimmäistä pönttöä kyhätessä, ja sitten tulee jokainen seuraava entistä helpommaksi saada kokoon. Vähitellen tulee sitten paraimmat veistäjät ja

hartaimmat linnunystävät vähemmin taitavien avustajiksi ja kehoittajiksi.

Siis: älä lykkää työtä toistaiseksi, vaan ala jo huomenaamuna, jos muuten sopii, sillä pian ovat linnut täällä katselemassa onko joku pönttö jo paikallaan. Äläkä sitten helitä. Ensi vuonna tulevat naapuripojat aikaisimmin aloittajan luokse oppimaan, ja niin asia menee eteenpäin, kunnes joka kylässä on lukuisasti pönttöjä puissa ja parvitain lintuja liitelemässä.

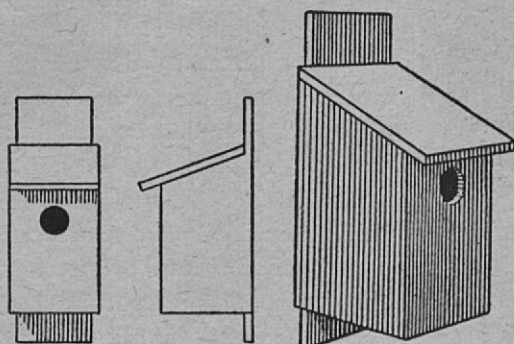
Niin on käymässä useissa paikoin Saksassa ja Amerikassa. Siellä on jo monta koulutoveriyhdistystä, jotka ripustelevat pönttöjä pesimistä varten ja ruokapöytiä talveksi linnuille. He toimeenpaneavat yhteisiä retkiä nähdäkseen toistensa pönttönäyttelyjä. Siellä julkaistaan hauskoja valokuvia kokonaisista pönttöryhmistä tai kymmenistä oppilaista, jokaisella pönttönsä kädessään, vieläpä yksityisiä kuvia, joissa näkee lintujen vapaasti syövän kädestä. Sillä pöntöntekijät ja niissä asujat tulevat hyviksi ystäviksi: he ymmärtävät toisiansa, kun-työdyttävät ja hankkivat toisilleen hauskuutta. Ja kaikille on siitä hyötyä.

Miksikä ei Suomenkin nuoriso voisi toimia samalla tavoin! Joillakin paikkakunnilla on jo koko joukko pönttöjä asetettu, mutta niitä pitäisi olla moninkerroin enemmän; niitä tulisi olla useita jok'ainoassa talossa ja jokaisessa laidunhaassa. Niin voipi kyllä tulevaisuudessa käydäkin, kunhan vaan kansakoulujen nuoriso oikein innolla ja yleiseen ryhtyvät tähän tehtävään.

Pönttöjä voidaan tehdä eri muotoisia, mutta niiden suuruus, etenkin lentoaukon, tulee olla tarkoin sovitettu eri lintulajien mukaan. Alempana olevat kuvat ja mitat ovat tässä kohden ohjeeksi. Ne voidaan tehdä nelikulmaisia sahatuista laudoista tahi pyöreästä puusta. Edelläsanoittuja on helpompi valmistaa, mutta useimmat linnut valitsevat pyöreitä, ne kun ovat luonnollisimman näköisiä.

Ohut, höyläämätön lauta sahataan pöntön seiniksi sopiin pätkiin (kuv. 1). Katto ja pohja otetaan vähäsen pak-

sumpaa lautta, vakavuuden saavuttamiseksi, ja rakenne liitetään yhteen lankanauiloilla. Katto tehdään kalteva sateen estämiseksi pääsemästä sisään ja aukon alareuna tasoitetaan huolellisesti ulospäin viettäväksi. Leponappulaa ei tarvitse laittaa. Selkälaudan tulee olla pitempi kuin seinät, ja siihen tehdään reikä kumpaankin päähän nauloja tai ruuveja varten, joilla pönttö kiinnitetään. Kun on saatu muutamia valmiiksi, sivellään ne hyvin vetelällä saviliuoksella ja kui-

A Tiaisille.

B Kottaraisille.

Kuv. 1. Suuruus $\frac{1}{10}$.

vatetaan; ne tulevat täten harmaiksi, jo ennen asuttujen näköisiksi, ja linnut uskaltavat helpommin niihin. Sellaisiin pönttöihin munivat kottaraiset mielellään (kuv. 1, B, lentoaukko 48 mm). Pienempi koko (A, lentoaukko 32 mm) on mieluinen mustankirjavalle paarmalinnulle ja talitiaiselle; muille tiaisille saattaa aukon tehdä vähäsen pienemmäksi, 27—29 mm.

Moni lintulaji pitää kuitenkin enemmän pyöreistä pöntöistä. Ne näyttävät luonnollisemmilta, koska niissä on kuori jälellä, eikä niitä saa millään nesteellä sivellä. Niitä voi valmistaa monesta puulajista ja vaatii niiden teko suurempaa huolellisuutta ja kätevyyttä.

Kuv. 2.

ulos mennessä. Pesä on tiivis ja lämmin; sen seinät eivät kajahtelee, kuten on laita lauta- ja kaarnaseiniä, jos niitä koskettaa ulkopuolelta. Linnulla on siis tällaisessa kolossa rauhaisa leposija.

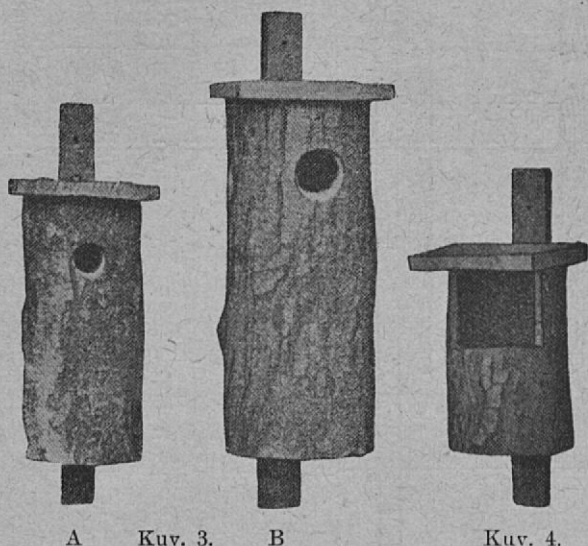
Näitä ominaisuuksia on koetettava aikaansaada keinotekoisellekin pesäpaikalle. Sellaisen voi tehdä kuivatusta lepästä, koivusta, petäjästä tai haavasta; eipä ole vahingoksi vaikka puussa olisi vähäsen lahon vikaakin. Kylliksi pitkä kuorimaton halko sahataan halki, puoliskot kaiverretaan kourutaltalla luonnollisen kolon levyiseksi ja syväksi (kuv. 2) ja muodostetaan aivan sen muotoiseksi. Lentoaukko tehdään huolellisesti, niin ettei synny yhtään rakoja, joihin linnun kynnet voisivat tarttua. Puoliskot liitetään yhteen ruuveilla oikein tiukasti.

Puuta halkaisemattakin voipi tehdä pyöreitä pönttöjä. Näin tehdyt ovat kylläkin mainion hyviä (Berlepschin teh-

Kuusipuuta käytettäessä saattaa kuorittusta kaarnasta tehdä seinät. Tuore kuusi on helposti kuorittavaa, mutta kuiva puu on liotettava lämpimässä vedessä. Katoksi ja pohjaksi pannaan vanhoja parin cm paksuisia pyöreitä laudanpätkiä. Ne peitetään ulkoapäin lättänauloilla kiinnitetyillä kaarnapalasilla ja aukko leikataan huolellisesti sanotun suuruisiksi. Taakse naulataan selkälauta, jolla pönttö kiinnitetään kuten jo on sanottu.

Paraimman laatuiset pönttöt saadaan pitämällä mallina tikkalajien keksintöä. Kuv. 2 on laadittu isontikan valmistaman luonnollisen kolon mukaan (puu halkisahattuna). Lentoaukko viettää selvästi ulospäin, kolon alaosa on avarampi ja pohja loivasti pyöristetty. Seinät ovat sisäpuolelta epätasaiset, jotenka kynnet saavat hyvää tukea linnun

dasteokset), mutta käsin tehden vaaditaan suurempaa taitoa ja erityisiä työaseita. Kairalla tehdään sopivan suuruinen reikä puun toiseen päähän niin syvä kuin mitta vaatii (kuv. 5) ja vastaavan laaja. Seinä saa keskikohdalta kernaasti olla vähäsen epätasainen, mutta ei saa tulla liian ohut. Lento-

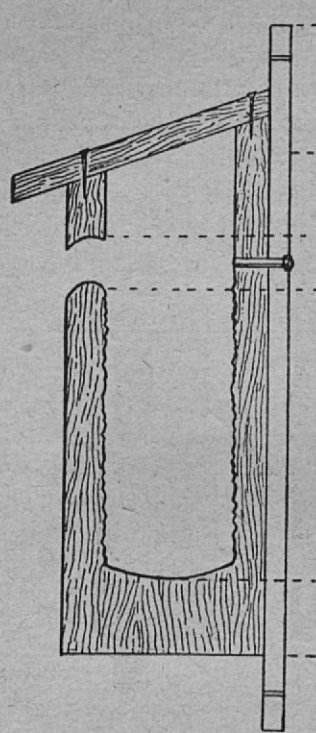
aukko tehdään sanottuun korkeuteen ja lajille tarpeellisen avara. Katto tehdään 2 cm paksuisesta laudasta, mieluiten hiukan viettävä, ja kiinnitetään kahdella tai kolmella ruuvilla. Taakse, kuten tavallista, erityinen selkälauta.

Riippumatta siitä, halkaistaanko puu tahi ei, saa pönttö suunnilleen kuv. 3:n muodon, A tiaisille, B kottaraisille.

Kuv. 4 näyttää kuinka on paraiten muodostettava pönttö harmaalle paarmalinnulle. Sen aukko on avara ja se on vain 1 cm syvä.

Kuv. 2—4 ovat jäljennöksiä saksalaisen v. Berlepschin julkaisemista; hän on yksi lintusuojeleksen hartaimmista ystäväistä. Koko $\frac{1}{8}$ luonnollisesta.

Kuvion 5 vieressä olevat numerot osoittavat pönttöjen suuruusmittoja. Ne ovat tarkoitettut:

	A	B	C	D	
	50	60	60	60	Korkeusmitta. Millimeteriä.
	27—32	48	60	85	
	150	230	300	275	Sisälevyys.
	85 — 90	115 — 125	160 — 180	160 — 180	
	60	70	70	70	

Kuv. 5.

A talitiaisille, leppälinnuille, pienelle tikalle y.m. (lentoaukko 27—29 mm pienemmille taisille ja puukiipijälle).

B kottaraisille, käenpiialle, isolle tikalle, sekä muutamille A:laisille.

C harmaapäiselle tikalle.

D metsäkyyhkselle, naakalle, pöllöille, palokärjelle.

Pöntöistä on tässä selvitetty yksinkertaisemmat ensin ja täydellisimmät viimeksi. Mutta ellei taida tehdä oikein hyvää, niin on parempi kyhätä aivan yksinkertaisia kuin ei mitään. Linnut saadaan pesimään niinkin yksinkertaisissa pöntöissä, ettei ne ansaitse sitä nimeäkään. Vanha vesiränni voidaan sahata sopivan pitkiksi paloiksi, jotka liitetään yhteen, varustetaan katolla ja pohjalla sekä lento-

aukolla. Vieläpä kelpaa siksi vanha tarkoin puhdistettu kilohailipönttökin, kunhan vaan menetellään huolellisesti. Ja jos läheisyydessä on vielä jällellä joku risainen, reiällinen puu tai laho kanto, niin voipi jonkinlaisen katoksen kyhäämällä tuollaisen suojaksi saada siihen vuokralaisia.

Vielä on mainittava, että voipi asettaa paljo suurempia pönttöjä kuin C ja D (kts. kuv. 5), esim. telkälle ja isolle koskelolle; mutta parasta on että näitä pönttöjä laittaa vanhemmat ihmiset.

Pönttöjä voi asettaa minä vuodenaikana tahansa, paraiten kuitenkin kesällä, että linnut vähitellen tutustuvat niihin. Keväällä pitäisi ne olla paikoillaan huhtikuun alkupäivinä. Asettaessa on otettava huomioon paikan valinta. Kottaraiset pysyttelevät mieluummin talojen ja peltujen läheisyydessä, ne ovat seuraa rakastavia ja asuvat mielellään useita lähekkäin. Niille saapi ripustaa pönttöjä 4—6 metrin korkeuteen seinille, telefonipylväisiin, puihin y.m. Tiaiset sitävastoin, leppälinnut ja muut asuvat mieluummin etäämmällä toisistaan, jotta lähimmän ympäristön hyönteiset riittävät jokaiselle parille. Niille voipi pöntöt ripustaa ulkokuoneitten seinille, metsänlaitaan ja viidakoihin, haakoihin ja sekametsikköihin. Pöntöt saa koetteeksi asettaa eri korkeuksille, 2—6 metriä maasta, ja on niitä kaikenmoisilla esteillä suojeltava kissojen vierailuilta. Vaikeammat pysytellä poissa ovat oravat, ne kun ovat niin vikkeliä; ne ryöväävät halulla munia ja poikasia pöntöistä ja tuovat siten sinne pehmeätä täytettä, itse ottaakseen asunnon haltuunsa. Varpuset menettelevät samaan tapaan asuntojen läheisyydessä.

Ei tule valikoida tuulelle kovin alttiita paikkoja, vaan mieluummin suojassa olevia. Pönttö ei koskaan saa olla takanojassa, vaan tulee sen olla pystysuorassa, ja tukevasti sen täytyy kiinnittää, ettei tuuli pääse sitä huojuttamaan, sillä lintu tulee siinä tapauksessa karttamaan sitä. Aukko on asetettava itään päin, sillä lintu herää aikaseen; etelä- ja kaakkoissuunta ovat myöskin hyviä, ne kun ovat lämpi-

mämpiä kuin pohjoinen. Pönttöön käy paneminen kuivia heiniä, lehtiä tai muuta sellaista, mutta kyllä lintu itse hankkii paraimmat pesänrakennusaineensa. Vanhat pöntöt on keväällä puhdistettava, että ovat siistejä. Sen saattaa tehdä aukon kautta käyrällä rautalangalla. Mutta paraiten käy se laatuun; jos katto on kiinnitetty ruuveilla tai taivutetuilla lankanauhoilla, jotka voipi vääntää toisaanne, niin että katon saa helposti irti; se on taas uudestaan kiinnitettävä täysin vakavasti. Hyvä on panna pönttöön 2—3 cm paksuudelta sekoitusta $\frac{2}{3}$ sahajauhoja ja $\frac{1}{3}$ turvepehkuu.

Ja viimeksi muuan neuvo: pönttöjä on käytävä silloin tällöin tarkastamassa, osaksi nähdäkseen jos jotakin on epäkunnossa, osaksi tutkiakseen pikkulintujen hommia puuhatessaan kotia itselleen ja poikasilleen. Se tuottaa meille erinomaista hauskuutta, mutta on se tehtävä hyvin varovasti, ettei häiritse lintuja. Ja huviksensa voipi pitää päiväkirjaa näkemistään. Sitä on hauska jälkeenkäinkin muistella.

Z. Topelius on tästä asiasta kirjoittanut erikoisesti nuoria varten seuraavaa (»Ensimmäinen Kevätkirja Suomen Kevätyhtiölle 1874«):

»Mutta lienevätkö linnut mieluisat astumaan sisään näihin pirtteihin, joita heille taritset? Kaiketikin, jos vaan olet kohtelias isäntä ja pidät huolta vierahasi menestyksestä ja toimeentulosta, jotta he tottuvat uuteen kotiinsa. Älä uskoakaan, että he suostuvat ensi kutsumukseen. Nämä pienet turvattomat olennot, joilla on niin monta vihamiestä, katselevat kaikkea uutta epäluulon silmillä. Mutta he ovat uteliaat kuin lapset, he tahtovat mielellään tietää mitä tuo uusi kummallinen kone tarkoittaneekaan, joka on ilmestynyt tuohon tuttuun puuhun, tuohon tunnettuun seinään. Päiviä, kenties viikkoja viipyvät he vielä etäällä, vaan vähitellen lentävät he lähemmäs, istuvat vähän matkaa kotelosta eivätkä ole siitä mitään tietävinänsä. Koskeivät huomaa mitään peljättävää sieltä tulevan, lentävät taaskin vähän liikkemmäksi ja vihdoinpa rohkea talitiitin uskaltaa lentää

kotelon katolle. Nytpä pelkuritkin rohkaisevat mielensä, kun tuo vaarallinen yritys näyttää onnistuvan, he seuraavat jälkiä, ja lopuksi eräs toisia uteliaampi istuu tuolle pienelle puikolle. Sinne kerran tultuansa, tirkistää hän lentoreiästä sisään, arvellen mitä kumman kapineita siellä mahtaa löytyäkään. Näin miettien sipsuttaa hän sisään, tutkii vähän paikkoja ja tulee taas ulos puikollensa. Tuo on jotenkin hyvä paikka, ajattelee hän; tuoll' on kuiva, on siimes, on sateen ja tuulen suojaa. Sopis melkein asuskella tuossa, olishan kumminkin hauskempi tuolla olla kuin siinä vanhasa lahokannossa, johon kaikki taivaan vesi vuotaa. Tuon kaiken painaa hän muistonsa, sillä linnuilla on erinomainen muisti. Ensikeväänä muuttaa hän majansa tuohon koteloon, metsästää kaikki päivät lähitienoissa, tappaa ja syö toukkia ja matoja tuhansittain päivässä, hävittää puutarhasta sen pahimmat vahingoittajat ja maksaa näin muodoin jotenkin hyvän hyyrin huoneestansa.

Kotelon ripustajan on ensin hauska nähdä, kuinka linnut vähitellen tutustuvat hänen laitokseensa. Sitten on vielä hauskempi nähdä heidän tekevän pesäänsä sinne ja lentävän reiästä sisään, vieden milloin mitäkin suussansa. Ja tätä huvia kestää kaiken kesää. Sillä pesän valmiiksi saatua tuopi koiras ruokaa emälle, joka hautoo munia, sitten tuovat he molemmat ruokaa pojillensa. Viimein pitää poikien oppia lentämään, ja tämäkös vasta hauskaa on. Siinä on paras tila oppia tuntemaan pienten lintujen kotitapoja, heidän vikkelät temppunsa, erilaisia liverryksiä, ja näin tutustumme heihin tuhat vertaa paremmin, kuin jos vaan näemme heitä alakuloisina vankina häkissä, valelintuina jonkun museon lautasilla, tahi maalattuina kuvakirjoihin.

Tämä on oikein todellinen, viaton ja opettavainen huvitus, sillä me opimme tuntemaan luonnon elävänä ja vapaana, ei kuolleena eikä vankina. Vertaa nyt tämä huvitus niiden huvituksiin, jotka vangiksi ottavat, räähkäävät ja surmaavat lintuparkoja taikka ryöstävät ja hävittävät niiden turvattomia pesiä! Kumpikohan huvitus on jalompi,

kumpiko paremmin sopii ajattelevalle, oppia hakevalle hyvälle ihmiselle? Ei se, joka nauttii ja tuntee mielihyvää toisten kuolemantuskista; ei se, joka hävittää; vaan se, joka iloitsee toisten ilosta, jonka suurin onnellisuus on saada valmistaa onnea toisille ja joka, voimallinen rakkaudessa, myöskin laskee meitä lähemmältä katsomaan ja ihailemaan Jumalan viisautta hänen luomassaan luonnossa.»

Ylläoleva kirjoitus on julkaistu Helsingin Eläinsuojelusyhdistyksen Nuoriso-osaston toimesta, ja lähettää sen Koulutoimen ylihallitus maamme kaikille kansakouluille.

